

בין המילים

כתב עת לטיפול באמצעות אמנויות

גיליון 23 | תשפ"ד - 2024

עורכת ראשית: ד"ר נעמה לב ארי, ראשת ביה"ס לטיפול באמצעות אמנויות
ייעוץ מדעי: ד"ר אנג' ג'ייקובס קיים

חברי המערכת:

פרופ' סמדר דוניצה-שמידט	נשיאת מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אירית לוי פרידמן	סגנית נשיאה לעניינים אקדמיים, מכללת סמינר הקיבוצים
פרופ' שי פרוגל	דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר רינת ארביב-אלישיב	ראשת רשות המחקר, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר ניסים אבישר	ראש מרכז החוסן, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אנג' ג'ייקובס קיים	ראשת התוכנית לטיפול באמנות, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אורית דוראי	מכללת סמינר הקיבוצים ואוניברסיטת בר אילן
פרופ' עינת מטצל	אוניברסיטת בר אילן
פרופ' עינת שופר אנגלהרד	אוניברסיטת חיפה ומכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר ציקי כהן	המכון לפסיכואנליזה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר שרית בר זקן	ראשת תוכנית הביבליותרפיה, מכללת סמינר הקיבוצים
ד"ר אורלי וקנין	מכללת סמינר הקיבוצים ומכללת אורנים
פרופ' נמרוד אלוני	העורך הראשי (2009-2023)

ISSN 2616-9517

רכזת מערכת וניהול הפקה: קטיה רוזנברג
עריכה: נירית איטינגון, עדי רופא
עריכה תקצירים באנגלית: ד"ר טובה שני
עיצוב גרפי: יוסי ארזה
ביצוע גרפי: אירית נחום

כתובת דוא"ל להגשת מאמרים לפרסום בכתב העת Arts.Therapy@smkb.ac.il

תוכן בעניינים

4 המשתתפות והמשתתפים בגיליון

6 בפתח הגיליון – דבר העורכת

דפנה רוזין

"כאן בונים!"

9 מאבקו של ילד לחיזוק יסודות נפשו באמצעות טיפול במשחק בחול

רות נצר

על אמנות פוסט-טראומטית

32 בעקבות התערוכה 'שמי הוא מראן' מוזיאון תל-אביב, 2023

גבריאלה פיין, עינת שופר אנגלהרד

השפעת ההשתתפות בשיעורי תנועה על דימוי הגוף

49 בקרב נשים חרדיות בתקופת משכב לידה

מיכל אבס

האלכימיה של הסליים

71 התבוננות באמצעות "מצפן החומרים" בנערה המעבדת טראומה

גל אברמובסקי, איה כץ, מיה גרונר שמאי

סמינר קליני

מודל הכשרת סטודנטים לטיפול באמצעות אומנות פלסטית

99 בשנת הלימודים הראשונה

iii

Abstracts

המשתתפות והמשתתפים בגיליון

דפנה רוזין | מטפלת באמצעות אמנות, חברת יה"ת. מוסמכת בטיפול במשחק בחול בגישה יונגיאנית, חברת ISST, ISTA. פסיכותרפיסטית יונגיאנית וקנדיסטית בהכשרה האנליטית ("עמותה יונגיאנית ישראלית חדשה"). בעלת ניסיון בהתפתחות הילד ובחינוך רגיל ומיוחד (כקלינאית תקשורת בעבר ובעבודה בטיפול באמצעות אמנות במשרד החינוך) ועם אנשים מגוונים מגדר. כעת עובדת באופן פרטי עם ילדים, נוער ומבוגרים. מאירת חובבת.
daphnarosin@gmail.com

רות נצר | פסיכולוגית קלינית, אנליטיקאית יונגיאנית בכירה. מלמדת בבית הספר לפסיכותרפיה יונגיאנית במכללת סמינר הקבוצים, אמנית, חוקרת ספרות וקולנוע ומשוררת. פרסמה שנים עשר ספרי שירה עליהם זכתה בחמשה פרסים, ושנים עשר ספרי עיון (מודן, רסלינג וכרמל). וכן ספר פרוזה – 'ההתחלה – נומה עמק – אוטוביוגרפיה משפחתית' (כרמל).
ruthnetzerr@gmail.com

גבריאלה פיין | מטפלת בתנועה ודוקטורנטית בבית הספר לטיפול באמצעות אמנויות, באוניברסיטת חיפה. בעלת תואר מוסמך בטיפול בתנועה מאוניברסיטת חיפה, ותואר ראשון מאוניברסיטת LSE (London School of Economics and Political Science). כיום גבריאלה מטפלת בתנועה בילדים ונוער עם בעיות התנהגותיות.
Gabrielle.a.fine@gmail.com

פרופ' עינת שופר אנגלהרד | פסיכותרפיסטית, מטפלת בתנועה, מדריכה בכירה ביה"ת. ראש התוכנית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית באמנויות באוניברסיטת חיפה וראש התואר השני בטיפול בתנועה, ביה"ס לטיפול באמנויות, הפקולטה לבריאות ורווחה, אוניברסיטת חיפה. מרצה בביה"ס לטיפול באמנויות במכללת סמינר הקבוצים. מכהנת כעורכת משנה בכתב העת *Journal of Body, Movement and Dance in Psychotherapy*. עורכת הספר: "גוף ללא מנוח – טיפול בתנועה בפגיעות מיניות בהוצאת מרכז המחקר ע"ש אמילי סגול ומחברת הספר "בגוף ידיעותינו – סוד הריקוד הזוגי: תיאוריה, מחקר ופרקטיקה בפסיכותרפיה זוגית בתנועה ומחול" בהוצאת מאגנס.
Einat.shuper@gmail.com

מיכל אבס | מטפלת באומנות ומרפאה בעיסוק. עבדה עם ילדים בהתפתחות הילד ובפנימייה לילדים בגיל הרך שהוצאו מבתייהם. מזה 20 שנה עובדת בקליניקה פרטית ומטפלת באוכלוסייה מגוונת של ילדים, הורים, מתבגרים ומבוגרים, כולל טיפולים דיאדיים. מנחה סדנאות, השתלמויות וקורסים למטפלים בהבעה ויצירה ולצוותים רב מקצועיים. מדריכה מטפלות באומנות.

michlawes10@gmail.com

ד"ר גל אברמובסקי | מרצה בכיר, ראש התוכנית לטיפול באומנות המכללה האקדמית בית ברל. בעבר, מרצה בקריה האקדמית אונו – בית ספר לחברה ואומנויות. מטפל, מדריך בכיר ביה"ת וחוקר בטיפול באמצעות אומנויות

Gal.Abramovski@beitberl.ac.il

איה כץ | מטפלת באמנות חזותית, מרצה בכירה ורכזת קלינית – הכשרה מעשית בטיפול באמנות במכללה האקדמית ספיר. בעבר מרצה בקריה האקדמית אונו – בית הספר לחברה ואמנויות. מדריכה בכירה ביה"ת וחוקרת טיפול באמצעות אמנות.

ayak@mail.sapir.ac.il

מיה גרונר שמאי | מרצה ורכזת הכשרה מעשית במכללת סמינר הקיבוצים. דוקטורנטית בחוג לטיפול באמנות במחלקה לאמנות יהודית באוניברסיטת בר אילן. בעבר מרצה בקריה האקדמית אונו – בית הספר לחברה ואמנויות. מטפלת, מדריכה בכירה ביה"ת וחוקרת בטיפול באמצעות אמנות.

maya.gronner-shamai@smkb.ac.il

בפתח הגיליון

שְׁחָקִי, שְׁחָקִי עַל הַחֲלוּמוֹת,
זוֹ אֲנִי הַחוֹלִים שָׁח.
שְׁחָקִי כִּי בְּאֶם אֲמִין,
אֲמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אֶךְ אִם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אֶךְ בּוֹא יָבוֹא – יִשְׁאוּ שְׁלוֹם
"אני מאמין", שירי שאול טשרניחובסקי,
דביר תשכ"ח

הגיליון הנוכחי רואה אור עת החלו להיראות סימנים של תקווה לזמן חדש, אחר, המפציע בזהירות עם שיבתם האיטית של החטופים למשפחותיהם, של העקורים והמפונים לבתיהם ושל כולנו לאמונה בבואם של ימים טובים בהרבה. מילותיו אלה של המשורר שאול טשרניחובסקי ליוו בעת הזאת את פעילויות הפקולטה למדעי הרוח והחברה בניסיון להביא את החלום ואת האמונה בשלום לידי מימוש ועשייה. הרוח המפעמת בהן היא גם רוחו של הגיליון שלפניכם.

נראה כי נושא הבנייה, ההרס והבנייה מחדש הוא מוטיב מטפורי השזור באופן זה או אחר בכמה מן הטקסטים. בתרגום לרעיונותיו של יונג באשר לאינטגרציה, דה־אינטגרציה ורה־אינטגרציה, אפשר לראות בהן תהליכים של מוות ולידה מחדש, המסמלים שלב חיוני בהתפתחות. האין כולנו מצויים בשלב זה בעקבות השבר העמוק שפרץ בשבעה באוקטובר 2023?

דפנה רוזין כותבת על מאבקו של ילד לחיזוק יסודות נפשו באמצעות טיפול במשחק בחול בגישה יונגיאנית. המאמר מציג מפגשים נבחרים מתוך המסע ההתפתחותי שעשה הילד רון לאורך שלוש שנים, הכולל תמונות חול הממחישות את מאמציו הבלתי נלאים "לנקות את ארובות הנפש" ולהשיג איזון פנימי ותחושה יציבה של ערך עצמי. רון בן השבע עמל קשות לפרק, לכנות מחדש, לתקן ולשפר מבנים אשר בנה קודם לכן במגשי החול או בחומרי האומנות. הוא התמקד בתיקון הצנרת, בטיהור המים התת־קרקעיים ובחיזוק היסודות שמתחת לבניינים ולכבישים הרבים שבנה.

רות נצר כותבת על אומנות פוסט־טראומטית כפי שהיא משתקפת מבעד

לתערוכה "שמי הוא מריאן" מאת היוצר פנחס בורשטיין (1927-1977). בורשטיין שכינה עצמו מריאן, כשם חברו שהתאבד, מוערך כאחד האומנים החשובים העוסקים בחומרי השואה ובניסיון לתת לה עדות. הוא שרר את מחנות הריכוז ולאחר השואה למד אומנות בירושלים ובהמשך עקר לפריז, שם פיתח שפה ייחודית של אומנות אקספרסיבית. תערוכה מקיפה לזכרו התקיימה במוזיאון תל אביב בשנת 1979, ולאחר מותו הוצגה תערוכה מקיפה שנייה (מוזיאון תל אביב, 2023). רות נצר משוטטת בין תמונות התערוכה ובין מקורות תאורטיים העוסקים בטרואמה של השואה ובצורך לעבד אותה באמצעות אומנות. המאמר מראה כי חוויות טראומטיות שאינן מעובדות, סופן לדרוף את האדם לאורך כל חייו. אף שאין זו התבוננות מחקרית מובהקת, נראה כי התמה הקושרת בין הטרואמות המשמעותיות בחילופי הדורות, כאז כן עתה, היא אקטואלית מתמיד.

גבריאלה פיין ועינת שופר אנגלהרד כותבות על השפעת ההשתתפות בשיעורי תנועה על דימוי הגוף בקרב נשים חרדיות בתקופת משכב לידה. הן מתארות את המורכבות של תקופה זו ואת הקושי במציאת איזון בין טיפולה של הילדת בעצמה כאם לתינוק לבין הטיפול בתינוק. אחד הקשיים בתקופה זאת קשור בפגיעה בדימוי הגוף של האם, המושפע משינויים במשקל, בצורת הגוף ובדימוי העצמי בכלל. במחקר משולב-גישות הן מוצאות מתאם שלילי בין דיכאון לאחר לידה לבין דימוי גוף בקרב נשים חרדיות, וניכרת מגמה של השפעה חיובית של שיעורי תנועה על דימוי הגוף. ומן השדה של התנועה והגוף אל המשמעויות הדינמיות של יצירה ומשחק באומנות. מיכל אבס כותבת על שימוש בחומר הייחודי, ה'סליים', שמקורו בעולם הילדים, המתחבר לעיסוק בעיסות אמורפיות המשתנות במהירות ואינן שומרות על צורה קבועה לאורך זמן. למטופלים יש אפשרות להשפיע על הצבע, על המרקם, על הריח ועל הנפח של העיסה ולעשות בה פעולות רבות. העיסוק בסליים מאפשר ומזמן עיבוד של תכנים פנימיים: בתיאור מקרה של נערה שהרבתה לעבוד עם סליים, ניתן לראות כיצד התכנים הפנימיים משתקפים ויוצאים אל החוץ.

גל אברמובסקי, איה כץ ומיה גרונר כותבים על מודל הכשרת סטודנטים לטיפול באמצעות אומנות שייחודו הוא טיפול פרטני בקבוצה. הטקסט סוקר את ההכנות למפגשים, השמת הסטודנטים בסמינרים השונים ובניית הקבוצה. המודל יוצר חיבור בין הלימוד התאורטי לבין יישומו הקליני בעבודת סטודנטים עם מטופלים, ושם דגש על השימוש בחומרי האומנות ובשפת האומנות. תהליך הלמידה במאמר מתואר מנקודת המבט של הכותבים שהם מטפלים ומדריכים בכירים.

לסיכום, נראה כי הגיליון הנוכחי נע בין מרחבים שיש בהם הרהור פתוח, לבין מרחבים מעשיים, בהירים וקונקרטיים. נפגוש בו את המטפורות השונות של הגוף, של החומר ושל הטקסט, כאלה שהן רלוונטיות לקשיי האדם כמו גם למורכבות הטיפולית ולהבנה טובה יותר של זמננו, על מתחיו ודאגותיו. כינוסם של הטקסטים האלה יחד מבטא את הצורך ואת החשיבות במרחב מגוון של התבוננות הנושאת היבטים מחקריים, תאורטיים, אומנותיים ויצירתיים.

בעצם נגלות כאן פיסות ממצאות חיינו המורכבת, והטקסטים האלה, המספרים על אודותיה, עשויים להעמיק ולהאיר חוויות והבנות חדשות. ואולי יהיה במקום הזה מפגש עם תמות ועם דמויות שיביאו עימן אחריות הומניסטית ורגישות בין-אישית.

נאחל לכולנו ימים טובים יותר, שיש בהם שלום, תיקון וריפוי.

שלכם, נעמה

ד"ר נעמה לב ארי, עורכת כתב העת בין המילים

Naama.levari@smkb.ac.il